Пекарський С.П.,
к.ю.н., доцент кафедри спеціальних дисциплін та адміністративної діяльності,
Донецький юридичний інститут МВС України

ТЕОРЕТИЧНА ПАРАДИГМА ЗАХИСТУ ДІТЕЙ ВІД ПРАВОПОРУШЕНЬ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

У статті на підставі теоретичного аналізу визначено необхідність удосконалення норм адміністративного законодавства, направленого на запобігання вчинення дітьми адміністративних правопорушень (проступків). Зазначено, що законодавчими актами України приділяється увага проведенню різних заходів, спрямованих на захист дітей. Своєю чергою в структурі підрозділів Національної поліції відсутня законодавча регламентація функціонування блоку превентивної діяльності.

Ключові слова: *діти (дитина), адміністративне правопорушення (проступок), адміністративна відповідальність, превентивна діяльність.*

В статье на основе на основе теоретического анализа определена необходимость усовершенствования норм административного законодательства, направленного на предупреждение совершения детьми административных правонарушений (проступков). Определено, что законодательными актами Украины уделяется внимание проведению различных мер, направленных на защиту детей. В свою очередь в структуре подразделений Национальной полиции Украины отсутствует законодательная регламентация функционирования блока превентивной деятельности. Предлагается законодательно закрепить компетенции блока превентивной деятельности Национальной полиции Украины.

Ключевые слова: *дети (ребенок), административное правонарушение (проступок), административная ответственность, превентивная деятельность.*

The article is based on theoretical analysis identified the need to improve the rules of administrative law aimed at preventing children committing administrative offenses (misdemeanors). Indicated that the legislative acts of Ukraine focuses on various activities aimed at protecting children. In his turn, the structure of the National Police units no functioning legal regulation block preventive activities.

Key words: *children (child), administrative offense (misdemeanor), administrative responsibility, preventive activities.*

Постановка проблеми. Відповідно до норм діючої Конституції України наша держава проголошена соціальною [1, ст.1], в якій людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Держава для людини, а не навпаки – такий зміст багатьох конституційних норм, які визнають загальнодержавну політику щодо різних верств населення у соціальній сфері. Аналіз свідчить, що значна увага в

законодавстві України приділяється проведенню різних заходів, спрямованих на захист дітей. Загальновідомо, що у ст. 6 Сімейного кодексу України [2, ст. 6] визначено правовий статус дитини як особи до досягнення повноліття, тобто 18-ти років. У другий частині ст. 6 СК України наявна диференціація поняття «дитина» на два види: малолітня дитина – дитина до досягнення нею чотирнадцяти років; неповнолітня дитина – дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років [2].

Саме тому зазначаємо, що в умовах загострення соціально-економічної ситуації в Україні найбільш незахищеними від всіляких негараздів є діти. Загальновідомо, що формування особистості дитини проходить під впливом, в першу чергу, батьків та дорослих осіб, які її оточують. На біологічні аспекти формування особистості дитини накладаються соціальні аспекти, в тому числі і негативні, в умовах яких знаходиться дитина. Саме негативне соціальне середовище, що оточує дитину призводить до формування у неї протиправних намірів, які відображаються у злочинній та антигромадській діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичний аналіз проблем адміністративно-правової охорони осіб, які не досягли повноліття відбувався в працях таких вчених, як Г.А. Аванесов, В.Б. Авер'янов, Ю.М. Антонян, О.М. Бандурка, Ю.П. Битяк, І.М. Даньшин, В.М. Кудрявцев, Д.А. Керімов, І.І. Карпець, Я.І. Кінаш, В.В. Клочков, В.К. Колпаков, А.Т. Комзюк, О.В. Кузьменко, О.М. Литвак, В.В. Лунєєв, Г.М. Міньковський, О.В. Негодченко, А.І. Пясецький, А.Б. Сахаров, В.П. Філонов, та інші. Але, не дивлячись на значний практичний і науковий інтерес до адміністративно-правової охорони дітей, в умовах сучасного структурного реформування Національної поліції, чимало питань превентивної діяльності залишилося за межами наукового аналізу та практичного впровадження.

Отже, на нашу думку адміністративні правопорушення (проступки) є одними з найбільш масових проявів порушень норм законодавчих та підзаконних актів, а боротьба з ними є одним із основних напрямків діяльності підрозділів Національної поліції. На наш погляд, актуальність даної теми обумовлена цілою низкою чинників, які впливають на формування особистості громадянина в Україні. До таких чинників відноситься сім'я, навчальні заклади, робота, вплив друзів тощо. Трапляються випадки коли на людину, в тому числі, яка не досягла повноліття, більше мають вплив негативні чинники (алкоголь, наркотики, друзі, які не займаються суспільно-корисною діяльність тощо), що, у свою чергу призводить до криміналізації суспільства. Отже на нашу думку парадигма адміністративно-правового захисту дітей обумовлюється:

- особливостями адміністративної відповідальності

осіб, які досягли шістнадцятирічного віку. (Окремого дослідження правових аспектів вчинення адміністративного правопорушення і особою, яка не досягла віку притягнення до адміністративної відповідальності – прим. автора);

- адміністративною відповідальністю батьків, або осіб, які їх замінюють, за невиконання обов'язків щодо виховання дітей;
- адміністративною відповідальністю дорослих осіб за вчинення правопорушень відносно дітей;
- діяльністю підрозділів Національної поліції щодо виявлення та усунення негативних чинників, що призводять до вчинення дітьми адміністративних правопорушень (проступків).

Формування цілей. Відтак, *метою* даного дослідження є визначення загальних аспектів парадигми адміністративно-правового захисту дітей від правопорушень. Ця мета зумовила необхідність вирішення конкретного *завдання*. В ході дослідження з позицій теорії пізнання та досягнень правової науки, необхідно розробити пропозиції щодо подальшого вдосконалення норм адміністративного права, які направлені на захист дітей від правопорушень. Це, в свою чергу, повинно сприяти удосконаленню діяльності підрозділів Національної поліції з запобігання вчинення дітьми адміністративних правопорушень (проступків).

Об'єктом дослідження цієї статті є суспільні відносини, які виникають у процесі діяльності підрозділів Національної поліції, направленої на запобігання вчинення дітьми адміністративних правопорушень (проступків). *Предметом* дослідження є адміністративно-правових захист дітей від правопорушень.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до закону України «Про Національну поліцію» у складі Національної поліції діє: кримінальна поліція, патрульна поліція, органи досудового розслідування, поліція охорони, спеціальна поліція та поліція особливого призначення [3, ст. 13]. У Законі України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» визначені правові основи діяльності органів і служб у справах дітей та спеціальних установ для дітей, серед яких особливе місце займають уповноважені підрозділи органів Національної поліції [4, ст. 5]. Спільними для всіх підрозділів Національної поліції є: робота щодо запобігання правопорушенням дітей; розгляд у межах своєї компетенції заяви і повідомлення про правопорушення, вчинені дітьми; виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню правопорушень дітьми, вжиття в межах своєї компетенції заходів до їх усунення; правове виховання дітей [4, ст. 5].

На нашу думку адміністративно-правова складова даних повноважень свідчить про необхідність функціонування підрозділу Національної поліції, яким до початку 2015 року була

кримінальна міліція у справах дітей. На даний час в Законі України «Про національну поліцію» не регламентована діяльність підрозділів превентивної діяльності. Своєю чергою функціональні обов'язки працівників патрульної поліції не охоплюють увесь комплекс кримінально-правових, адміністративно-правових, оперативно-розшукових аспектів, метою яких є діяльність з запобігання втягнення дітей у злочинну чи антигромадську діяльність. Тому, на нашу думку, такий стан справ потребує розробки і прийняття законодавчого акту, який би регламентував діяльність муніципальної (місцевої) поліції.

Також Законом України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» від 24 січня 1995 року № 20/95-ВР (зі змінами та доповненнями) [4], Законом України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 року № 2402-III (зі змінами та доповненнями) [5] та іншими правовими актами використовується термін «дитина» у різних відмінках. Аналогічно в статтях 34, 41, 135, 180¹, 212¹ Кодексу України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року N 8073-X (зі змінами та доповненнями) [6] використовується загальний термін «дитина» у відповідних відмінках.

У статті 9 КУпАП дано тлумачення поняття «адміністративне правопорушення (проступок)», тобто протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність [6, ст. 9]. Своєю чергою адміністративній відповідальності підлягають особи, які досягли на момент вчинення адміністративного правопорушення шістнадцятирічного віку. Окрім того до осіб віком від шістнадцяти до вісімнадцяти років, які вчинили адміністративні правопорушення, застосовуються заходи впливу, передбачені статтею 24[1] КУпАП, а саме: зобов'язання публічно або в іншій формі попросити вибачення у потерпілого; попередження; догана або сувора догана; передача неповнолітнього під нагляд батькам або особам, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічному або трудовому колективу за їх згодою, а також окремим громадянам на їх прохання [6, ст. 24[1]].

На нашу думку, необхідно погодитися з висновком Д.А. Керімова стосовно об'єктів впливу - це ті негативні фактори суспільної життєдіяльності людей, які сприяють скоєнню правопорушень [7, с. 8-9]. Отже, коло об'єктів соціально-профілактичного впливу в загальному плані доволі широке (наприклад матеріальна і соціально-культурна база, житлово-побутові умови, умови праці чи навчання, на які правоохоронні органи мають тільки опосередковане відношення). Для предмету даного дослідження це має важливе значення, оскільки

одним з основних факторів, що призводить до криміналізації дитячого середовища є недоліки у вихованні зі сторони батьків, або осіб які їх замінюють. Деякі батьки, з різних причин, не завжди в змозі приділити своїм дітям достатнього часу, ухиляються від виконання передбачених законодавством обов'язків щодо створення належних умов для життя, навчання та виховання дітей.

Саме тому аксіомою є те, що діти до досягнення певного віку мають дещо обмежені фізичні та розумові властивості, які обумовлюються недостатністю життєвого досвіду і неможливістю адекватно відтворювати дійсність. Це передбачає необхідність батьківського піклування про дітей, яке відображається у слідкуванні за їх здоров'ям, за їх фізичним, духовним та моральним розвитком. А у випадках виявлення аморальності у вчинках дітей батьки зобов'язані негайно вжити заходів з відновлення нормального психофізіологічного стану дитини. Саме тому батьки або у передбачених законом випадках опікуни несуть різні види юридичної відповідальності за виховання і розвиток дитини – цивільно-правову, адміністративну, кримінальну тощо. Тому одним з основних завдань підрозділів Національної поліції, уповноважених на здійснення превентивних заходів є - виявлення батьків або осіб, що їх замінюють, які ухиляються від виконання передбачених законодавством обов'язків щодо створення належних умов для життя, навчання та виховання дітей. Своєю чергою у статті 184 КУпАП [6] передбачено підстави притягнення до адміністративної відповідальності за невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей, а саме:

- ухилення від виконання передбачених законодавством обов'язків щодо забезпечення необхідних умов життя, навчання та виховання неповнолітніх дітей;
- за ті самі дії, вчинені повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення;
- вчинення неповнолітніми віком від чотирнадцяти до шістнадцяти років правопорушення, відповідальність за яке передбачено цим Кодексом;
- вчинення неповнолітніми діянь, що містять ознаки злочину, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України [8], якщо вони не досягли віку, з якого настає кримінальна відповідальність.

Окрім того стаття 180 КУпАП передбачає підстави адміністративної відповідальності за доведення неповнолітнього до стану сп'яніння батьками неповнолітнього, особами, які їх замінюють, або іншими особами.

Також одним із напрямків удосконалення попередження втягнення дітей у злочинну чи іншу антигромадську діяльність є недопущення вчинення насильства у сім'ї [9]. Саме тому стаття 173^2 КУпАП передбачає адміністративну

відповідальність за вчинення насильства в сім'ї, невиконання захисного припису або непроходження корекційної програми [6]. Слід вказати, що суб'єктом даного правопорушення можуть бути як дорослі особи так і діти у віці від шістнадцяти до вісімнадцяти років. Саме загроза насильства, а надто якщо вона надходить від батьків або осіб, які їх замінюють, може стати фактором утягнення дитини у вчинення злочину. На нашу думку саме в цій діяльності необхідне налагодження взаємодії Національної поліції із загальноосвітніми навчальними закладами, загальноосвітніми школами-інтернатами та іншими навчальними закладами, де навчаються діти, а також зі службами у справах дітей, у справах сім'ї, дітей та молоді та іншими соціальними службами. О.Є. Мойсеєва доречно зазначає, що для дітей найбільш небезпечним є руйнування сімейного середовища, і тому «неблагополучна» родина - головний полігон тривалої віктимізації для дитини, оскільки така родина як така є групою ризику [10, с.31].

Але проводячи дане дослідження ми з'ясували певні проблемні питання щодо відсутності чіткої регламентації підстав притягнення до адміністративної відповідальності батьків за невиконання обов'язків щодо виховання дітей, що знайшло відображення у:

- вчиненні малолітнім віком до чотирнадцяти років правопорушення, відповідальність за яке передбачено Кодексом України про адміністративні правопорушення;
- вчиненні малолітнім віком до чотирнадцяти років суспільно-небезпечних діянь, що містять ознаки злочину, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України тощо;
- доведення малолітнього до стану сп'яніння батьками дитини, особами які їх замінюють, або іншими особами.

Існують і інші проблемні питання не чіткої регламентації підстав притягнення до адміністративної відповідальності за антигромадську діяльність щодо дітей, але це потребує окремого дослідження.

Висновки. Отже приходимо до висновку, що не чітка правова визначеність невиконання батьками, або особами, які їх замінюють обов'язків з виховання дітей не дає законних підстав підрозділам Національної поліції притягати батьків до адміністративної відповідальності за невиконання обов'язків щодо виховання дітей. Своєю чергою сподіваємося на прийняття законодавчого акту, який би регламентував компетенції підрозділів превентивної діяльності Національної поліції, а структура та функції яких би були закріплені у відомчому нормативно-правовому акті МВС України. Відсутність вирішення даних проблем, на нашу думку не сприяє нейтралізації негативних впливів оточуючого середовища на дітей в тому числі і

негативного впливу протиправних дій батьків, або осіб, які їх замінюють

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради. – 1996 - № 30.
2. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2947-14/print1473099022053986
3. Про національну поліцію: Закон України від 02 липня 2015 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 2015, № 40-41. - Ст. 379.
4. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: Закон України від 24 січня 1995 року (зі змінами на 23.12.2015) // Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 1995, № 6. - Ст.35.
5. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 р.// Відомості Верховної Ради України. – 2001. - № 30. – Ст. 142
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 - 212-21) від 07.12.1984 № 8073-X [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10
7. Социальная профилактика правонарушений: советы, рекомендации / под ред. Д.А. Керимова.- М.: Юрид. лит., 1989. – 256 с.
8. Кримінальний кодекс України : офіц. текст. – К. : Юрінком Інтер, 2001. – 272 с.
9. Про попередження насильства в сім’ях: Закон України від 15 листопада 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. - № 10. - Ст. 70
10. Мойсеєва О.Є. Злочини, вчинювані проти неповнолітніх: кримінально-правова та кримінологічна характеристика / О.Є. Мойсеєва // Науковий вісник НАВСУ. – 2002. – № 3. – С. 27 – 44.